

**OTİZMLİ ÖĞRENCİLERE KENDİNİ TANITMA BECERİSİNİN
ÖĞRETİMİNDE VIDEOYLA MODEL OLMANIN ETKİLİLİĞİ***

*THE EFFECTIVENESS OF USING VIDEO MODELLING IN TEACHING
THE SELF- INTRODUCTION SKILLS TO STUDENTS WITH AUTISM*

Galibiye ÇETREZ ARICAN Yeşim FAZLIOĞLU*** Selen TEZCAN******

*Geliş Tarihi: 02.08.2017
(Received)*

*Kabul Tarihi: 09.10.2018
(Accepted)*

ÖZ: Sosyal beceriler genellikle, normal gelişim gösteren bireylerde akran grupları ve aile içinde farkında olmadan gözlem ve model alma yoluyla öğrenilmektedir. Ancak, otizmlili bireylerde bu durum çoğunlukla söz konusu değildir. Bu bireyler akranlarıyla ve çevrelerindeki diğer bireylerle olan etkileşim yetersizliğinden dolayı gözlem ve model olmayla öğrenememektedirler. Bu yüzden, bu bireylere sosyal becerilerin sistematik olarak öğretilmesine ve bu becerileri farklı ortam ve kişilerle kullanmasına destek verilmesi gerekmektedir. Bu gereksinimden yola çıkılarak bu çalışmada, otizmlili öğrencilere videoyla model olmayla kendini tanıtmaya becerisinin öğretilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, tek denekli araştırma modellerinden yoklama denemeli denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya yaşları 17 ve 18 olan otizmlili 2 erkek otizmlili öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda; videoyla model olmayla öğretim sonucunda otizmlili öğrencilerden birinci öğrencinin kendini tanıtmaya becerisini kazandığı ve bu beceriyi öğrencinin uygulama sona erdikten sonra da kullanmaya devam ettiği ve farklı ortam ve kişilere genellediği tespit edilmiştir. İkinci öğrencinin ise uygulama sona erdikten sonra, kendini tanıtmaya becerisini kazandığı ancak beceriyi farklı ortam ve kişilere genelleyemediği bulunmuştur. Öğrencilerin anneleri ve devam ettikleri okuldaki öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, bu becerinin öğretiminden memnuniyet duydukları yönünde bilgiler elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Otizmlili Öğrenciler, Videoyla Model Olma, Kendini Tanıtma Becerisi, Sosyal Beceri

ABSTRACT: Children generally learn social skills by observing their friends, their families and taking them as a model. But for autistic children, these situation isn't generally the same. Autistic children cannot learn the skills by taking their friends and families as models and observing as they have poor social interaction skills. For this reason, teaching social skills to autistic children and supporting them to use these social skills on

* Bu makale 24. Özel Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü,
galibiyecetrez@trakya.edu.tr

*** Prof. Dr. Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, yfazlioglu@trakya.edu.tr

**** Öğretmen Bahçeşehir Okulları, selen_selen1982@hotmail.com

different people and places is needed. In this study, the effectiveness of using video modelling in teaching self-introduction skills to students with autism is aimed. In the study, multiple probe design across subjects is carried among the single subject research model. The participants of this study are two autistic boys at the ages of 17 and 18. At the end of the study, it was found that the first student, succeeded at learning self-introduction skills at the end of video modelling and in addition to this, he continued to self-introduce after teaching period and generalizing to use this skill on different people and in different places. On the other hand, the second student, also succeeded at learning self-introduction skill at the end of video modelling period, but he couldn't generalise it on different people and in different places. Moreover, teaching these social skills to autistic children was found to be useful by the families and teachers.

Keywords: Autistic Children, Video Modeling, Self Introduction Skill, Social Skill.

1. GİRİŞ

Otizm tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de adından çokça söz edilen nörogelişimsel bir bozukluk ve özel eğitim kategorisi olarak kabul edilmektedir. Otizm, yaşamın erken yıllarında ortaya çıkmakta ve yaşamın sonraki dönemlerinde de devam etmektedir. Otizmliler sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişimde gecikme ve sapma gibi özellikler göstermektedir.

"Otizmliler" olarak nitelendirilen bu bireylerin genellikle çevresindeki diğer bireylerle, özellikle de akranlarıyla ilişki kurmakta güçlük yaşadıkları, farklı takıntılara sahip oldukları, konuşmadıkları ya da konuştuklarında alışılmadık biçimlerde konuştukları ve genel olarak günlük yaşamı devam ettirmede zorlandıkları gözlenmektedir (Kırcaali-İftar, 2012).

Otizm tanısı tüm dünyada kabul gören Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yapılmaktadır. DSM -5'e göre Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) sosyal-iletişimsel yetersizlikler (toplumsal-duygusal karşılıklı yetersizlik, sözel olmayan iletişimde yetersizlik, ilişki kurma ve sürdürmede yetersizlik), tekrarlayıcı ilgiler ve davranışlar (basmakalıp ve tekrarlayıcı motor hareketler, aynılıkta ısrar, rutine sıkı bağlılık, sınırlı ve yoğun ilgi alanı, duygusal az veya çok uyarılma) kapsayan geniş bir terimdir (DSM-5, 2014).

Otizmliler temel özelliklerinden birisi de sosyal güçlükler olarak ifade edilmektedir. Bu güçlükler, göz kontağı kurma ve yüz ifadeleri gibi sözel olmayan becerilerdeki yetersizlikler, akranlarla etkileşim kurmada zorluk, ilgi, istek ve başarılarını başkaları ile paylaşmama ve sosyal ve duygusal karşılıklılığın olmaması olarak sıralanmaktadır (Sucuoğlu, 2012). Bu nedenlerle otizmliler için çocukların taranması, tanı konması ve bu çocuklar için müdahale programı hazırlanması sürecinde sosyal yeterlik ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sosyal yeterlik, bireyin ihtiyaç duyduğu ve gerektiği zamanlarda bağlama uygun olarak akranlarıyla ve diğer bireylerle etkili, uygun ve nitelikli sosyal etkileşimler kurması ve bu etkileşimi devam ettirmesi için gereksinim duyduğu

sosyal, duygusal ve bilişsel beceriler olarak görülmektedir (Han ve Kemple, 2006; Stichter, Randolph, Gage ve Schmidt, 2007). Sosyal beceriler, sosyal yeterliğin bir ögesi olarak ele alınmakta ve bireyin yaşadığı topluma uyum sağlamasını ve toplumun bir parçası olmasını sağlamaktadır. Sorias (1986) sosyal becerileri, bireyin olumlu ya da olumsuz duygularını uygun bir şekilde anlatabilmesi, kişisel haklarını savunabilmesi, gerektiğinde diğerlerinden yardım isteyebilmesi ve kendisine uygun olmayan istekleri geri çevirebilmesini sağlayan beceriler, Mercer ve Mercer (2005) sosyal yeterliğin bir parçası olan öğrenilmiş farklı davranışlar olarak, Westwood (1993) ise kişilerin başkaları ile olumlu etkileşim ve ilişki başlatma ve bu etkileşimi devam ettirmek için önemli olan davranış öğeleri, Avcıoğlu (2009) da, bireyin toplum tarafından verilen görev ve rolleri yerine getirebilmesi sergilenen davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Otizimli bireylerin sosyal becerileri normal gelişim gösteren akranlarından ve aynı zamanda farklı türde yetersizlikleri olan diğer akranlarından da farklılık göstermektedir. Bu bireylerin zihinsel özelliklerinden bağımsız olarak kendilerine özgü sosyal beceri özellikleri olduğu ifade edilmektedir (Weiss ve Harris, 2001). Bu bireylerin sosyal beceri yetersizliklerinin, onların sözel olmayan iletişim becerileri ve taklit becerilerinde sınırlılıklar ile ortak dikkat kurmada yaşadıkları güçlükler ve sosyal karşılıklılığı korumadaki sınırlılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir (Demir, 2012).

Sosyal beceriler; genel olarak diğer bireylerin gözlenmesi, gözlenen davranışların model alınması yoluyla öğrenilmektedir. Çevreden alınan geribildirimlerle de kalıcı hale gelmektedir (Çifci ve Sucuoğlu, 2012). Otizimli bireyler kendilerine has özellikleri nedeni ile sosyal becerileri akranları gibi gözlem ve taklit yoluyla öğrenememektedir. Bunun için bu bireylere gerekli sosyal becerileri öğretmek için uygun yöntemlerle sistematik öğretim yapmak gerekmektedir. Bu yöntemlerden biri de video modelle öğretimdir.

Videoyla model olma, bireyin öğretilmek istenen hedef davranışı gerçekleştiren modeli videodan izlemesini ve izlediği bu davranışları tekrar etmesini içeren bir uygulama şeklidir (Delano, 2007; Nikopoulos ve Keenan, 2007). Video modelle öğretimin temelleri Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nın ilkelerine dayanmakta ve bireylerin bilgi ve becerileri, öğretim yapılmadan diğer bireylerin davranışlarını gözleyerek öğrendikleri görüşünü temel almaktadır (Hitchcock, Dowrick ve Prater, 2003; Halisküçük, 2007). Videoyla model olma uygulamasında hedef davranış farklı modeller tarafından sergilenmektedir. Hedef davranış, aynı yaş ve cinsiyetteki bir akran model tarafından ya da öğrencinin kendisi tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, yetişkin bir model tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Bir başka şekilde de öğrencinin bir beceri ya da

davranışın yapılışını kendi bakış açısından izlemesi sağlanarak beceriyi kendisinin yapıyormuş gibi hissettiği uygulamalara da yer verilebilmektedir (Vuran ve Olçay-Gül, 2012).

Otizimli bireylere, video modelle sosyal beceri öğretimi kullanılırken, ilk olarak videoda model olacak kişi (örn., yetişkin, akran, otizimli bireyin kendisi) ve videoda yer alacak diğer oyuncular belirlenmektedir. Daha sonra video çekiminin yapılacağı uygun yer ve zaman belirlenerek video çekimi yapılmaktadır. Çekim tamamlandıktan sonra gerekli olursa filmde gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Son olarak da otizimli bireye video izletilmeden önce videonun amacı basitçe anlatılmaktadır. Videolar bir kez sonuna kadar izlenmekte, eğer gerekirse videolar ikinci kez izlenerek gerekli yerlerde öğretim yapılacak bireye davranışlar hakkında geribildirimler verilmektedir. Bireyin videoyu izleme davranışı filmin sonunda pekiştirilmektedir. Video modelle öğretim, öğretim yapılacak bireye becerinin bütün basamaklarını bir kez izlettirme ya da video ipucu olarak bilinen her seferinde becerinin bir basamağını izlettirme şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Bu video modelle öğretim uygulamalarının hangisinin kullanılacağı öğretimi yapılacak becerinin çok basamaklı, karmaşık ve bireyin işlevde bulunma düzeyine bağlı olarak belirlenmektedir (Demir, 2012).

Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, videoyla model olmayla sadece otizimli bireylerle değil farklı yetersizliği olan bireylerle, farklı beceri ve davranışların öğretiminde çalışıldığı görülmektedir. Problem davranışları azaltmak, sözel ve motor davranışlar, sosyal davranışlar, matematik becerileri, günlük yaşam becerileri, mesleki beceriler gibi farklı becerilerin ve davranışların öğretiminde etkili olarak kullanıldığı görülmektedir (Nikopoulos ve Keenan, 2007; Avcioğlu, 2013). Axelrod, Bellini, ve Markoff, (2014) uyum ve saldırgan davranışları, Kellems, ve Morningstar (2012) iş becerileri, Kellems, Mourra, Morgan, Riesen, Glasgow ve Huddleston (2016); Mechling, Ayres, Foster ve Bryant, (2013) pişirme becerileri; Sancho, Sidener, Reeve ve Sidener (2010), Palechka, MacDonald, (2010) oyun becerileri; Rayner, (2011), özbakım becerileri; Maione ve Miranda (2006), Wilson (2012) dil becerileri; Kagohara, AchmadiMeer, Lancioni, O'Reilly, Lang, Marschik, Sutherland, Ramdoss, Green, Sigafos (2013), sosyal beceri; Plavnick (2010), etkinliğe katılma; Stasolla, PerilliDamiani (2014), etkinliğe katılma; Burton, Anderson, Prater, Dyches (2013), matematik becerileri; Holifield, Goodman, Hazelkorn, Heflin (2010), verilen etkinliği tamamlama; Kim (2016), oyun becerileri, Murzynski ve Bourret (2007) günlük yaşam becerileri; gibi farklı davranış ve konuların kazandırılmasında bu yöntemi kullanmışlardır. Bu çalışmalarda; yetişkin model, hedef öğrencinin kendisinin model olduğu video model, hazır video modeller, model olmayla birlikte sosyal öykü, video modelle birlikte geri zincirleme ve pekiştirmenin kullanıldığı görülmektedir. Türkiye'de de

videoyla model olmanın kullanıldığı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda; zihinsel yetersizliği olan bireylere Halisküçük ve ÇifciTekinarıslan (2007) akran model kullanılarak makarna pişirme becerileri, Değirmenci (2010) otel kat hizmetleri becerileri, Öncül ve Özkan Yücesoy (2010) yetişkin model kullanılarak günlük yaşam becerilerinin öğretimi, Avcıoğlu (2013) selam verme becerisinin öğretilmesi, Akmanoğlu (2008) otizmi olan bireylere aşamalı yardımla öğretim kullanılarak düzenlenen video model olmayla kötü niyetli yabancı kişilerin kaçırma girişimlerinden kaçınma, Ergenekon (2012), ev kazalarında basit ilkyardım becerilerinin öğretimi; Sani Bozkurt (2011) akran ve yetişkin modeli birlikte kullanarak rol oyun becerilerinin öğretimi, Akmanoğlu, Yanardağ ve Batu (2014), Odluyurt (2013) kaynaştırmaya devam eden otistik özellikler gösteren çocuklara kurallı oyun öğretiminde akranları tarafından doğrudan model olma ve videoyla model olmanın etkililiği, Acar, Tekin-İftar, ve Yıkmış(2016)OSB olan çocuğa sahip anneler tarafından sunulan sosyal öykülerin ve video modelle öğretim uygulamasının çocuklarının hedeflenen sosyal becerileri öğrenmeleri üzerindeki etkililik ve verimlilikleri; Yavuz (2016) OSB olan çocuklara ev içi becerilerinden poşet çay ve kaşarlı tost hazırlama davranışlarının öğretiminde videoyla model olma ile video ipucunun etkililik ve verimliliğinin incelendiği çalışmalarının yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, otistik özellikler gösteren öğrencilere videoyla model olmayla kendini tanıma becerisinin öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır. (a) kendini tanıma becerisinin öğretimi için videoyla model olmaya dayalı hazırlanan öğretim paketi, otistik özellik gösteren öğrencilerin bu beceriyi kazanmalarında, sürdürmelerinde ve farklı kişi ile ortama genellemelerinde etkili midir? (b) araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri ve devam ettikleri okuldaki sınıf öğretmenlerinin kendini tanıma becerisinin öğretimi hakkındaki görüşleri (sosyal geçerlik) nelerdir?

2.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, ortam ve araç-gereçler, uygulama süreci, veri toplama ve verilerin analizi, güvenilirlik ve sosyal geçerlik konularına ilişkin ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada otizmlili öğrencilere, sosyal becerilerinin öğretiminde videoyla model olmanın etkililiği, tek denekli araştırma modellerinden yoklama denemeli denekler arası çoklu yoklama modeli ile değerlendirilmiştir. Yoklama denemeli çoklu yoklama modeli başlama düzeyi ve uygulama evrelerinden oluşur. Yoklama denemeli çoklu yoklama modelinde değişiklik ya da öğretim yapılmak istenen üç durum belirlenir. Modelin uygulama sürecinde öncelikle hedef

durumların hepsi için eşzamanlı olarak başlama düzeyi verileri toplanır. Birinci durumda kararlı veri elde edildikten sonra uygulamaya başlanır ve ölçüt karşılanıncaya değin

uygulamaya devam edilir. Bu süreçte diğer durumlara ilişkin aralıklı olarak yoklama denemeleri gerçekleştirilir. Birinci durumda ölçüt karşılandıktan sonra ikinci durumda kararlı veri elde edilinceye kadar başlama düzeyi verileri toplanır. Kararlı veri elde edildikten sonra ikinci durumda uygulamaya geçilir ve ölçüt karşılanıncaya kadar uygulamaya devam edilir. Bu süreçte üçüncü duruma ilişkin yoklama denemeleri düzenlenir. Ölçüt karşılandıktan sonra üçüncü durumda kararlı veri elde edilinceye kadar başlama düzeyi verileri toplanır. Daha sonra üçüncü durumda da uygulamaya geçilir ve ölçüt karşılandıktan sonra uygulama sonlandırılır (Tekin-İftar, 2012; Fidan,2014).

2.1.1. Bağımlı Değişken

Araştırmanın bağımlı değişkeni, hedef öğrencilerin kendini tanıtmaya becerisini öğrenme düzeyleridir. Hedef beceri aşağıdaki şekilde tanımlanmış ve bu tanım temel alınarak değerlendirilmiştir: (1) Kendini tanıtmaya çalışırken yüzüne bakar (2) Merhaba/ selam türü bir sözcük söyler (3) Adını söyler (4) Kişiye elini uzatır. (5) Kişinin cevabını bekler. (6) Memnun olduğunu söyler (Kişinin cevabından sonra). Bu altı davranışın gerçekleştirilmesi ölçüt olarak kabul edilmiştir.

2.1.2. Bağımsız Değişken

Araştırmanın bağımsız değişkeni; hedef öğrencilerin “kendini tanıtmaya” becerisinin videoyla model olma uygulaması doğrultusunda öğretimi için hazırlanan öğretim paketidir.

2.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcıları; hedef öğrenciler, uygulamacı ve gözlemcilerden oluşmaktadır

2.2.1.Hedef Öğrenciler: Öğretilecek olan becerilerin seçiminde, sınıf öğretmenlerinin yardımlarına başvurulmuştur. Bunun için öncelikli olarak sınıf öğretmenlerine sosyal beceri kontrol listesi verilmiş, öğrencilerin bu becerilerden hangilerine gereksinimleri olduğunu belirtmeleri ve bu becerileri önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir. Buna göre, kendini tanıtmaya becerisi öncelikli gereksinim duydukları beceri olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya Edirne’de bir özel eğitim okuluna devam eden ve yaşları 17-18 arasında değişen otizmli olan üç öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin çalışmaya katılımı için anne- babalardan yazılı izin alınmıştır. Öğrenciler, araştırmanın bağımlı değişkeni olan hedef beceriye ilişkin sistematik öğretim alma geçmişine sahip değildirler. Öğrencilerin aileleri ve öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde öğrencilerin üçünün de hedef becerinin öğretimine gereksinimleri olduğu

anlaşılmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin bazı önkoşul becerilere sahip olmaları beklenmiştir. Bu beceriler; (a) video izleyebilecek görsel yeterliliğe sahip olma, (b) temel düzeyde okuma becerisine sahip olma, (c) en az 20 dakika bir etkinliğe katılabilmek, (d) en az 15 dk. görsel uyarılara dikkatini yöneltebilme, (e) en az iki basamaklı yönergeleri yerine getirecek alıcı dil becerilerine sahip olma, (f) en az iki sözcüklü cümlelerle kendini ifade edecek ifade edici dil becerisine sahip olma ve (g) videoda izlenen hedef becerileri sergileyebilecek düzeyde büyük ve küçük kas becerilerine sahip olma şeklinde sıralanmıştır. Önkoşul becerilerine sahip olan öğrencilerin seçiminde öğrencilerin öğretmenlerinden yararlanılmıştır. Bunun için öğrencilerin devam ettiği okuldaki özel eğitim sınıf öğretmenleri ile görüşme yapılmış ve yapılan bu görüşmede araştırma kapsamına alınacak öğrencilerde aranan önkoşul beceriler belirtilerek öğretmenlerden yardım alınmıştır. Bu görüşme sonucunda araştırma için önkoşul becerilere sahip iki öğrenci hedef öğrenci olarak seçilmiştir. Hedef öğrenci olarak seçilen üçüncü öğrencinin yukarıda sayılan önkoşul beceriler sahip olmadığı gözlenmiştir. Çalışmaya katılan hedef öğrencilerin özellikleri şunlardır: Hedef öğrenciler için kullanılan isimler öğrencilerin gerçek isimleri değildir. Araştırmaya katılan iki öğrenci, bir özel eğitim okuluna devam etmekte olup yaşları 17 ve 18'dir. Öğrenciler; araştırmada yer alan hedef becerileri bağımsız olarak yerine getirebilecek düzeyde büyük ve küçük kas becerilerine sahiptirler. Özbakım ve günlük yaşam becerilerini istenilen düzeyde bağımsız olarak sergileyebilmektedirler. Kendilerine sunulan sözel yönergeleri bağımsız olarak takip etmektedirler. Temel düzeyde okuma-yazma becerilerine sahiptirler. Dikkatlerini uzun süre bir etkinliğe (15 dakika) yöneltebilmektedirler. Başkalarıyla işbirliği yapmakta ve grup içerisinde çalışabilmektedirler. Ayrıca sorumluluk almakta ve kendilerine verilen sorumluluğu bağımsız olarak yerine getirmektedirler.

2.2.1.2. Uygulamacı

Araştırmayı yürüten uygulamacı, özel eğitim alanında lisans ve zihin engellilerin eğitimi alanında yüksek lisans derecelerine sahiptir. Uygulamacı 11 yıllık öğretmenlik deneyimine sahiptir ve halen özel eğitim bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

2.2.1.2.3. Gözlemci: Araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkene ilişkin güvenilirlik verileri toplanmıştır. Araştırmanın gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verileri; alanda yüksek lisans yapmış bir öğretim görevlisi ve alanda çalışan bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Araştırmanın gözlemcilerine; güvenilirlik verilerini toplamadan önce (a) araştırmanın amaçları, (b) hedef beceri ve hedef beceriye ait davranışlar, (c) videoyla model olma öğretim

stratejisi, (d) öğretim oturumları, (e) yoklama oturumları, (f) genelleme oturumları, (g) hedef öğrencilerin beceriye ait davranışları doğru ve yanlış sergileme durumları ile (h) hedef öğrencilerin beceriye ait davranışları doğru ve yanlış sergileme durumlarında uygulamacıdan beklenen tepkiler hakkında bilgi sunulmuştur.

2.3.Ortam ve Araç-Gereçler

Araştırmanın uygulama çalışmaları, hedef öğrencilerin devam ettikleri kurum bünyesinde yer alan ve kurum tarafından kullanılmasına izin verilen boş bir sınıfta yapılmıştır. Uygulamanın yapıldığı sınıf dikkati dağıtan uyarıların az olduğu ve etkinliklerde öğrencilerin rahatça oturabilecekleri bir yerdir. Sınıfta video kliplerin izlenebilmesi için masa üzerinde bir bilgisayar, bir uygulamacı ve yardımcı ile birlikte hedef öğrencilerin oturarak video izleyebileceği sandalyeler bulunmaktadır. Öğrencilerin başlama, yoklama, uygulama ve izleme oturumlarına ilişkin bütün verilerinin toplanması aynı ortamda gerçekleşmiştir. Genelleme çalışmasına ilişkin veriler hedef öğrencilerin devam ettikleri okul içinde, okul bahçesinde ve okula yakın bir kafede toplanmıştır.

Çalışmaya başlamadan önce hedef beceriye ilişkin üç üniversite öğrencisiyle birlikte kamera çekimi yapılmış, yapılan çekimler CD'ye kaydedilmiştir. Öğrencilere, kamera çekiminde sergiledikleri etkinlikteki(kendini tanıtmaya becerisi) rol ve görevleri yani neler yapılacağı önceden söylenmiş ve bu söylenenler doğrultusunda etkinliği gerçekleştirmeleri sağlanarak kamera kaydı yapılmıştır. Yapılan bu kaydın otizmli öğrencilere beceri öğretimi için kullanılacağı söylenmiştir. Etkinliğe ilişkin hazırlanan bu görüntüler, özel eğitim alanındaki üç uzmana izlettirilmiş ve görüntüler için uzmanların görüşü alınmıştır. Her üç uzman da video görüntülerinin amaca uygun olarak hazırlandığını ifade etmişlerdir.

2.4. Uygulama Süreci

Uygulama sürecinde başlama düzeyi oturumları, öğretim oturumları, genelleme ve izleme oturumları ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.4.1.Başlama Düzeyi Oturumları: Başlama düzeyi oturumları video kamera kullanılarak kaydedilmiş ve başlama düzeyi verileri uygulamacı tarafından bu kayıtlar izlenerek, hedef davranışların (bağımlı değişken başlığı altında belirtilmiş olan hedef beceri) gözlenmesi yolu ile toplanmıştır. Bu aşamada, CD de yer alan video görüntüsü izlettirilmemiş ve hiçbir öğretim yapılmamıştır. Bu oturumlarda öğrenciler hedef beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergilediğinde ya da beceriyi sergileyememesi durumlarında herhangi bir tepkide bulunulmamış ancak öğrencilerin çalışmaya katılımları sözel olarak pekiştirilmiştir.

2.4.2.Öğretim Oturumları: Başlama düzeyi oturumlarında kararlı veri elde edildikten sonra birinci hedef öğrencide (Can) uygulamaya geçilmiştir. Birinci hedef öğrencide ölçüt karşılanıncaya kadar öğretim oturumlarına devam edilmiştir. Birinci hedef öğrencide öğretim oturumları devam ederken, diğer öğrencide iki gün

ara ile yoklama verisi toplanmıştır. Birinci hedef öğrencide ölçüt karşılandığında, ikinci hedef öğrencide (Ömer) uygulamaya geçilmiştir. Hedef becerinin öğretimine haftanın üç günü, 40 dakikadan oluşan birer öğretim oturumu şeklinde devam edilmiştir. Her bir öğretim oturumunda dört denemeye yer verilmiştir. Öğretim oturumlarına artarda üç oturum % 100 düzeyinde ölçüt karşılanıncaya kadar devam edilmiştir. Ölçüt, kendini tanıtmaya becerisinin tanımında belirtilen altı davranış temel alınarak belirlenmiş ve altı davranışın gerçekleştirilmesi beklenmiştir.

Hazırlanan video görüntüleri öğrencilerin devam ettikleri kurum bünyesinde yer alan ve kurum tarafından kullanılmasına izin verilen boş bir sınıfta izlenmiştir. Öğretim oturumlarına başlamadan önce, uygulamacı kendini tanıtmış ve uygulama esnasında kullanılacak araç gereçler tanıtılmıştır. Aynı zamanda çalışılacak olan beceri hakkında kısaca açıklamada bulunulmuştur. Hedef beceriyle ilgili ilk önce video görüntülerinin izleneceği sonra birlikte videoda yer alan görüntüleri tekrar edecekleri de söylenmiştir. Videoda izledikleri görüntülerin üniversite öğrencileri tarafından gerçekleştirilen kendini tanıtmaya becerisi olduğu ve bu videoları izledikten sonra videodakilerin aynısını birlikte tekrar edecekleri de belirtilmiştir. Sonra, öğrenciye videonun izlenmesi ve videoda izlediklerini karşısındaki kişiyle birlikte gerçekleştirmeleri gerektiğini anlayıp anlamadığı sorulmuştur. Öğrencinin yapılacak olanları anlamaması durumunda yeniden açıklama yapılmıştır. Etkinlik sonunda üstlendiği görevleri yerine getirmesi durumunda ve her oturum sonunda ödül (sevdiği bir yiyecek) kazanacağı bildirilmiştir. Bu açıklamadan sonra uygulamacı öğrenciye çalışmaya başlayabileceklerini söylemiştir. Hedef öğrencinin dikkatinin çalışmaya dolayısıyla videoya yöneltildikten ve hazır olması sağlandıktan sonra çalışmaya başlanmıştır. Daha sonra, uygulamacı “seninle önce CD”den kendini nasıl tanıttığını izleyelim diyerek CD de yer alan video görüntüsünü birlikte izlemişlerdir. Bu izleme sürecinde uygulamacı öğrenciye görüntüler hakkında açıklamalar yapmıştır. Görüntü izlemenin hemen ardından video CD durdurulmuş ve daha sonra öğrenciye “videoda gördüklerini birlikte yapalım” denilmiştir. Daha sonra, “gençler videoda izlediğimiz, biriyle karşılaştığımızda kendimizi nasıl tanıtırız” hedef uyararı verilerek öğrencinin videoda yer alan etkinlikte belirlenen işlemleri yerine getirmesi sağlanmıştır. Etkinlikte yer alan görevler yerine getirildikten sonra etkinliğe son verilmiştir. Daha sonra, öğrencinin, etkinlikte yaşananları özetlemesi sağlanarak, yer alan beceriyi, yaşantısında nerelerde, nasıl kullanacağı hakkında konuşması sağlanmıştır. Uygulamacı, öğrencinin uygulama anındaki öğrenmelerini yani, etkinlikte yer alan görevleri ne kadar iyi yerine getirdiğini değerlendirmiş ve bu konuda geri bildirim vermiştir. Öğrencilere oturum sonunda, etkinliğe katıldıklarından ve verilen görevleri yerine getirmeye çalıştıklarından dolayı teşekkür edilmiş ve

oturum sonlandırılmıştır. Bu süreç iki öğrenciye de aynı şekilde uygulanmıştır. Hedef beceriye ilişkin belirlenen davranışlar öğrenci tarafından doğru olarak gerçekleştirildiğinde “Aferin! Videoda gördüklerini ne kadar güzel yaptın” şeklinde öğrenci davranışı sözel olarak ve yiyecek (sevdiği yiyecek) pekiştiriciyle pekiştirilmiştir. Öğrenci davranışları sergileyemediğinde, CD de yer alan video görüntüsü tekrar izlettirilmiştir. Öğrencinin bu izleme işlemi bittikten sonra hedef becerinin davranışlarını tekrarlaması istenmiştir.

Öğrenci tekrar CD’de yer alanları izlemenin sonunda beceriye ait davranışları doğru olarak gerçekleştirdiğinde “aferin, videoda gördüklerini ne kadar güzel yaptın” şeklinde öğrenci davranışı sözel olarak pekiştirilmiş ve formda gerçekleştirdiği basamağın yanına (+) işareti gerçekleştiremediği basamağın yanına ise (-) işareti konulmuş beceriye ait davranışlar uygulamacıyla birlikte doğru bir şekilde yerine getirildikten sonra CD izlenmeye devam edilmiştir. Bu süreç, beceriye ait davranışların tamamı ölçüt düzeyinde sergileninceye kadar devam etmiştir.

2.4.3.Genelleme Oturumları: Hedef öğrencilerin öğretim oturumlarının sonunda öğrenmiş oldukları hedef beceriyi farklı ortam ve kişilere genelleyip genellemediklerini değerlendirmek için, genelleme oturumlarına yer verilmiştir. Genelleme verileri, tüm öğrencilerin öğretim çalışmalarında ölçütü karşılamalarından bir hafta sonra üç oturum arka arkaya toplanmıştır. Genelleme oturumlarında öğrencilerin sınıf öğretmeni uygulama hakkında bilgilendirilmiştir. Hedef öğrencilere öğretim oturumlarındaki gibi CD de yer alan video görüntüsü izlettirilmemiştir. Hedef öğrencilere, sınıfına yeni gelen birine kendini nasıl tanıtırısın? Sende şimdi sınıfına gelen kişiye kendini tanıtır beceri yönergesini vererek hedef beceriyi sergilemesi istenmiştir. Hedef öğrencinin bu esnada sergilediği hedef beceriler kaydedilmiştir. Aynı şekilde okul bahçesinde karşılaştığı kişiye kendini tanıtmayı istenmiş, kafede karşılaştığı kişilere kendini tanıtmayı istenmiş ve hedef öğrencinin bu esnada sergilediği hedef beceriler kaydedilmiş ve ortalamaları alınarak hedef becerinin genelleme verileri olarak değerlendirilmiştir. Uygulamacı, hedef öğrencileri, sergilemiş oldukları hedef beceriler için sözel pekiştiricilerle pekiştirmiştir.

2.4.4.İzleme Oturumları: İzleme oturumları; öğretim oturumlarından sonraki birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda başlama düzeyi oturumlarına benzer şekilde düzenlenmiştir.

2.5.Verilerin Toplanması

Araştırmada sırasıyla etkililik, güvenirlik ve sosyal geçerlik verileri olmak üzere üç tür veri toplanmıştır.

2.5.1.Etkililik Verilerinin Toplanması: Tüm oturumlarvideo kamera kullanılarak kaydedilmiş ve araştırma verileri uygulamacı tarafından bu kayıtlar

izlenerek toplanmıştır. Araştırmada etkililik verilerinin toplanması aşamasında, hedef beceride, hedef öğrencilerin doğru ve yanlış sergiledikleri davranışlar kayıt edilmiş ve doğru davranış yüzdesi hesaplanmıştır. Hedef becerinin değerlendirilmesi aşamasında altı tür davranışın sergilenmesine ilişkin veri toplanmıştır: 1.Kendini tanıtacağı kişinin yüzüne bakar. 2.Merhaba/ selam türü bir sözcük söyler. 3.Adını söyler. 4.Kişiye elini uzatır. 5.Memnun olduğunu söyler 6.Kişinin cevabını bekler. Öğretim sırasındaki her oturumda hedef becerileri ortaya koyma becerisi belirtilen aşamalar açısından değerlendirilmiştir. Öğrenci beceriyi basamaklarını doğru sergilediğinde veri toplama formuna “+”, diğer durumlar için “-” konularak, doğru sergilenen davranışların yüzdesi hesaplanmış ve elde edilen veriler grafiğe işlenmiştir.

2.5.2.Güvenirlilik Verilerinin Toplanması: Araştırmada güvenirlik verileri olarak; (a) gözlemciler arası güvenirlik ve (b) uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik verileri, özel eğitim alanında doktora yapan bir öğretim görevlisi ve zihin engelliler öğretmenliği mezunu bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Başlama, uygulama, yoklama, genelleme ve kalıcılık evresine ilişkin tüm oturumların en az %30’unda araştırmanın video kayıtları, gözlemciler tarafından izlenerek, gözlemciler arası güvenirlik verileri toplanmıştır. Gözlemciler arası güvenirlik hesabı [(görüş birliği) / (görüş birliği + görüş ayrılığı)] x 100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Hedef beceri için her iki deneğin başlama, yoklama, uygulama ve genelleme oturumlarına ilişkin güvenirlik yüzdesi %100 bulunmuştur.

Uygulama güvenirliği verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan kendini tanıtmaya becerisi öğretim paketinin uygulama güvenirliği veri toplama formu ile toplanmıştır. Uygulama güvenirliği verileri; (a) uygulamacının kendini ve uygulama esnasında kullanılacak olan çalışmada kullanılacak araç gereçleri tanıtmaya, (b) öğretimsel amacın ve hedef becerinin öğrencilere açıklanması, (c) öğrencilerin çalışma esnasında ne gibi görevleri olduğu ve görevlerini nasıl yerine getireceklerinin açıklanması, d) öğrencilerin dikkatlerinin çalışmaya dolayısıyla videoya yöneltilmesi, (e) öğrencilerin CD de yer alan video görüntüsünü izlemelerinin sağlanması, (f) izleme sürecinde öğrenciye görüntüler hakkında açıklamalar yapılması, (g) beceri yönergesinin sunulması, (h) öğrencilerin videoda yer alan etkinlikte belirlenen işlemleri yapmalarının sağlanması, (i) her öğrencinin etkinlik içinde yer alan çeşitli rolleri denemesinin sağlanması, (ı) etkinlik sonunda çalışma hakkında öğrencilere sorular sorulması, (j), öğrencilerin videoda izledikleri ve daha sonra sergiledikleri etkinlik içinde öğrendiklerini özetlemeleri ve bunları ileride nerelerde kullanabileceklerini tartışarak değerlendirmelerinin sağlanması, (k) hedef öğrencilerin sergiledikleri davranışlara uygun tepki verme (davranışın

kabul edilebilir düzeyde sergilenmesinde pekiştirilmesi, yanlış sergilenmesi durumunda video geri bildirimini sunarak öğretim sürecinin tekrarlanması ve (1) öğrencilerin katılım davranışını pekiştirme davranışları gözlenmiş ve bu gözlemlere göre uygulamacının doğru davranışları (+) işareti ile yanlış davranışları (-) işareti ile forma işlenmiştir. Daha sonra doğru davranış sayıları belirlenmiş ve yüzdelikleri hesaplanarak forma işlenmiştir. Uygulama güvenilirliği verileri tüm deneysel oturumlarda toplanmıştır. Gözlemci tarafından tüm oturumların %30'unda uygulama güvenilirliği verileri elde edilmiştir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2001). Uygulama güvenilirliği verilerinin sonuçları, her hedef öğrenci için öğretilmeye çalışılan beceri ile ilgili öğretim paketinin uygulanışında %100 olarak bulunmuştur.

2.5.3.Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması:Bu araştırmada, otizmi olan öğrencilere kendini tanıtmaya becerisinin öğretim sürecinde elde edilen sonuçların öğrenciler açısından önemini belirleyebilmek amacıyla, öğrencilerin anneleri ve devam ettikleri okuldaki öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde kendini tanıtmaya becerisinin nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili basamaklar öğretmenler ve annelere anlatılmış ve çocukların bu basamaklara göre kendilerini tanıtmaya tanıtmadıkları sorularak annelerin ve öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır.

2.6.Verilerin Analizi

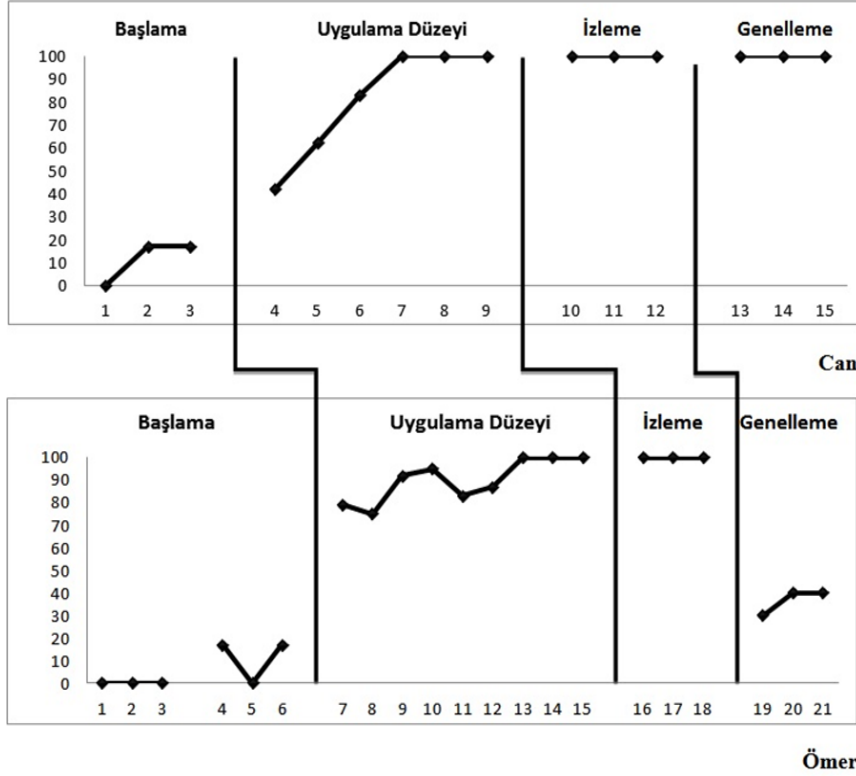
Araştırmada gerçekleştirilen sosyal beceri öğretim çalışmaları sonucunda elde edilen veriler grafiksel olarak çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde, grafiksel analiz tekniklerinden çizgisel grafik kullanılmıştır. Öğrencilerin beceriyi yerine getirmesine ilişkin puanları yüzde olarak y ekseninde 0-100 arasında eşit aralıklarla gösterilmiş,başlama, öğretim, yoklama, izleme ve genelleme verileri x ekseninde numaralandırılmış ve eşit aralıklarla gösterilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile öğretmenler ve annelerden elde edilen sosyal geçerlik verileri betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, hedef çocukların kendini tanıtmaya becerisini kazanma, sürdürme bulgularıyla birlikte farklı kişi ve ortama genellemelerine ilişkin bulgulara da yer verilmiştir. Uygulama sürecinde evre değiştirme kararı, hedef becerilerde ölçütün (% 100) karşılanmasına göre alınmıştır.

3.1.Kendini Tanıtma Becerisini Kazanma, Sürdürme ve Genelleme Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin her birinin hedef beceriyi kazanma, sürdürme ve genelleme düzeylerine ilişkin bulgular Şekil 1'de gösterilmiştir.

Ömer

Şekil-1 Öğrencilerin her birinin hedef beceriyi kazanma, sürdürme ve genelleme düzeyleri

Şekil-1 'de görüldüğü gibi, başlama düzeyi evresinde birinci öğrenci Can'ın hedef beceriyeye sahip olmadığı gözlenmiştir. Düzenlenen üç başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildiği için hedef becerinin öğretimine geçilmiştir. Öğretim evresinde hedef becerideki doğru tepki yüzdesinin %40 ile %100 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Can uygulama evresinde düzenlenen 4., 5. ve 6. oturumlarda hedef beceriyi kabul edilebilir düzey olan %100 ölçütünde sergilemiştir. Bu düzey, istenilen ölçüde performans olduğundan belirlenen ölçüt karşılanmış ve becerinin öğretim evresi sonlandırılmıştır. Başlama düzeyi evresinde ikinci öğrenci Ömer'in hedef beceriyeye sahip olmadığı gözlenmiştir. Hedef becerinin öğretimine düzenlenen üç başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra geçilmiştir. Öğretim evresinde hedef becerideki doğru tepki yüzdesinin %60 ile %100 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Ömer uygulama evresinde düzenlenen 7., 8. ve 9. oturumlarda hedef beceriyi kabul

edilebilir düzey olan %100 ölçütünde sergilemiştir. Bu düzey, istenilen ölçüde performans olduğundan belirlenen ölçüt karşılanmış ve becerinin öğretim evresi sonlandırılmıştır.

Öğrencilerin ikisinin de (Can ve Ömer) hedef becerinin öğretimine ilişkin öğretim sona erdikten bir, üç ve dört hafta sonra düzenlenen izleme oturumlarının üçünde de %100 düzeyinde hedef sosyal beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergiledikleri gözlenmiştir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerinden birinin (Can) genelleme oturumlarındaki hedef beceriyi farklı kişi ve ortama genellemede doğru tepki yüzde ortalamalarının %100 olduğu, ikinci öğrencinin ise (Ömer) hedef beceriyi farklı kişi ve ortama genellemede başarısız olduğu %30 %40 bulunmuştur.

3.2. Annelerin ve Öğretmenlerin Çalışmanın Sosyal Geçerliliğine İlişkin Görüşleri

Araştırmada, hedef öğrencilerin anneleri ve öğretmenlerinden, araştırmanın hedef becerilerini oluşturan kendini tanıtmaya becerisinin öğretimine ilişkin görüşleri alınarak, çalışmanın sosyal geçerliliği incelenmiştir. Alınan bu görüşlere göre; araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri ve öğretmenleri, öğrencilere hedef becerinin öğretilmesinden memnun olduklarını ayrıca öğretilen becerilerinin öğrenciler için oldukça önemli bir beceri olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerden Can’ın annesi Can’ın beceriyi çok güzel sergilediğini farklı kişi ve ortamlarda kullanabildiğini belirtmiş, Ömer’in annesi ise Ömer’in beceriyi evde kullanabildiğini ancak farklı ortam ve kişilerle kullanmadığını ifade etmiştir.

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada sosyal beceri öğretim programının hazırlanmasında videoyla model olma yöntemi kullanılmıştır. Videoyla model olma öğretiminde, hazırlanan video kayıtlarının düzenli bir şekilde tekrarlanmasıyla, öğrencinin yalnızca öğretilmesi amaçlanan görsel ya da işitsel uyarıcıya değil diğer bir deyişle hedef beceriye yoğunlaşmasını sağlanmaktadır (Morgan ve Salzberg, 1992). Videoyla model olma öğretim yapılan sınıf ortamlarından, toplumsal yaşam alanları gibi farklı ortamlarda, farklı becerilerin öğretiminde kullanılarak becerilerin öğretim ve genellemesinde etkili bulunmuştur (Mechling ve diğ., 2013; Schreibman, Whalen ve Stahmer, 2000). Videoyla model olma; problem davranışları azaltmak, sözel ve motor davranışlar, sosyal davranışlar, matematik becerileri, günlük yaşam becerileri, mesleki beceriler gibi farklı becerilerin ve davranışların öğretiminde etkili olduğundan (Wert ve Neisworth, 2003; Nikopoulos ve Keenan, 2006; Bellini, Akullian, ve Hopf, 2007) son yıllarda çok kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Videoyla model olma ile yapılan öğretim görsel bir öğretim olduğu için hedef davranışın oldukça net ve somut bir şekilde görsel olarak betimlenmesini sağlanmakta bu da diğer yöntemlere göre bir avantaj oluşturmakta ve uygulamayı

daha etkili kılmaktadır. Videoyla model olma, aynı zamanda bireyin dikkat süresi ve ilgisini arttırarak çalışılan konu üzerinde dikkat sürelerinin daha uzun süreli olmasını da sağlamaktadır. Böylece öğrencilerin dikkatlerinin dağılma olasılığı en aza inmektedir (Pierce ve Schreibman, 1994). Bu durum öğrencilerin motivasyonunu arttırarak hoşlarına giden bir yöntem olmasına yol açmaktadır (Schreibman ve ark., 2000). Bu araştırmada da otizmi olan iki öğrenciyle kendini tanıtmaya becerisinin videoyla model olmayla öğretiminde, öğrencilerin çekilen video klibe odaklanarak beceri basamaklarını izledikleri, yapamadıkları basamakları tekrar izleme şansı elde ettikleri için kendini tanıtmaya becerisinin öğretiminde etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, araştırma sonunda bu beceriyi kazanan öğrencilerin uygulama sona erdikten sonra da bu beceriyi sürdürdükleri görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında videoyla model olmayla öğretime dayalı olarak hazırlanan Sancho, Sidener, Reeve ve Sidener (2010), Palechka, MacDonald, (2010) oyun becerileri; Charlop, (2011); Murzynski ve Bourret (2007) günlük yaşam becerileri; Maione ve Mirenda (2006), Wilson (2011) dil becerileri; Plavnick (2010), etkinliğe katılma; Kagohara, Achmadi Meer, Lancioni, O'Reilly, Lang, Marschik, Sutherland, Ramdoss, Green, Sigafos (2013); Avcıoğlu (2013); Akmanoğlu (2008); Acar, Tekin-İftar, ve Yıkılmış (2016), sosyal beceri; Burton, Anderson, Prater, Dyches (2013), matematik becerileri; Holifield, Goodman, Hazelkorn, Heflin (2010) Stasolla, Perilli Damiani (2014) , verilen görevi takip etme; Rayner, (2011), özbakım becerileri, Halisküçük ve ÇifciTekinarslan (2007) pişirme becerileri, Değirmenci (2010) otel kat hizmetleri becerileri, Öncül ve Özkan Yücesoy (2010), günlük yaşam becerilerinin öğretimi, Ergenekon (2012), basit ilkyardım becerilerinin öğretimi; Sani Bozkurt (2011); Akmanoğlu, Yanardağ ve Batu (2014); Odluyurt (2013), oyun becerilerinin öğretiminin yapıldığı araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırmada, araştırmaya katılan öğrencilerden birinin öğretilen beceriyi farklı ortam ve kişilere genellemediği diğerinin ise farklı ortam ve kişilere genellemediği gözlenmiştir. Bu öğrencinin genellemede sorun yaşamasının nedenin otizmlili bireylerde gözlenen sosyal yetersizlikler, bu bireylerde görülen sözel olmayan iletişim becerilerinde, taklit becerilerinde sınırlılıklar, ortak dikkat kurmada yaşadıkları zorluklar ve sosyal karşılıklılığı korumadaki sınırlılıklar olduğu düşünülmektedir (Sucuoğlu, 2003; Demir, 2012). Genellemede yaşanan diğer bir sorun da öğretimin anne babalar tarafından yapılmaması olarak düşünülebilmektedir. Alanyazında otizmlili bireylerin öğrendikleri becerileri genellemediklerini ortaya koyan birçok araştırma bulgusu bulunmaktadır. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmada da anne-babalar tarafından sunulan öğretim bir araç olarak kullanılabilir. Çünkü anne-baba tarafından sunulan

öğretimde bireyin okulda öğrendiği becerilerin genellemesi evde çalışılabilen ve anne babanın öğretim sürecine katılmasıyla bireyin pekiştireç kazanma olasılığı da artmaktadır. Anne-babalar öğretim sürecine katıldıklarında çocuklarıyla olumlu etkileşim kurma olanağı bulmakta ve yaşadıkları stres de azalabilmektedir (Tekin-İftar ve Kutlu, 2012).

Araştırmada, anneler ve öğretmenlerden toplanan sosyal geçerlik verileri, otizmi olan öğrencilere hedef becerinin öğretimi hakkındaki görüşlerinin olumlu olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri ve öğretmenleri öğrencilere hedef becerinin öğretilmesinden memnun olduklarını ayrıca öğretilen becerinin öğrenciler için oldukça önemli bir beceri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçtan hareketle çocukların bu beceriyi öğrenerek daha fazla sosyal ortama girebileceklerini söylenebilmektedir. Ayrıca otizmi çocukların aileleriyle yapılan çalışmalarda ailelerin çocukların yeni beceriler kazanmasına yönelik büyük beklentiler içerisinde oldukları, kazanılan her becerinin onları mutlu ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Üstüner Top, 2009).

Bu araştırmanın sonucunda; otizmi olan öğrencilere kendini tanıtırma becerisinin video modelle öğretiminin etkili olduğu bulunmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda bu becerinin öğretimi farklı engel grubundaki öğrenciler ve farklı öğretim yöntemleriyle yapılabilir. Öğretmenlere videoyla model olmayla öğretim uygulamalarının nasıl yapıldığına ilişkin bilgilendirme seminerleri verilerek verimliliklerine bakılabilir. Videoyla model olma otizmi olan öğrencilerin farklı disiplin alanlarındaki gelişimlerinde ve uygun olmayan davranışların azaltılmasında uygulanarak etkililiği araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ç., Yıkılmış, A. Ve Tekin-İftar, E. (2016) Effects of Mother-Delivered Social Stories and Video Modeling in Teaching Social Skills to Children With Autism Spectrum Disorders. *The Journal of Special Education 1-12*.doi: 10.1177/0022466916649164.
- Akmanoğlu, N. (2008). Otistik çocuklara kötü niyetli yabancı kişilerin kendilerini kaçırma girişimlerinden kaçmayı öğretme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Akmanoğlu, N., Yanardağ, M., & Batu, E. S. (2014). Comparing video modeling and graduated guidance to getherand video modeling alone for teaching role-playing skills to children wit hautism. *Education and training in autism and developmental disabilities, 49*, 17-31.
- Axelrod, M. I., Bellini, S. ve Markoff, K. (2014) Video Self-Modeling: A Promising Strategy for Noncompliant Children. *Behavior Modification, 38*(4) 567- 586, doi: 10.1177/0145445514521232
- Avcıoğlu, H. (2009). Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi. Ankara: Kök.

- Avcıoğlu, H. (2013). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Selam Verme Becerisinin Öğretiminde Videoyla Model Olmanın Etkililiği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (1), 455-477.
- Burton, C. E., Anderson, D. H., Prater, M. A., & Dyches, T.T (2013). Video self-modeling on ipad to teach functional math skills to adolescents with autism and intellectual disability. *Focus on Autism and other developmental disabilities* 28(2), 67-77. doi:10.1177/1088357613478829
- Çifci, İ. ve Sucuoğlu, B. (2012). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi* (8. Baskı). Ankara: Kök.
- Değirmenci, H.D. (2010). Zihinsel yetersizliği olan bireylere otel kat hizmetleri becerilerinin öğretiminde videoyla model olma yönteminin etkililiği. Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Delano, M. E. (2007). Video modeling interventions for individuals with autism. *Remedial and Special Education*, 28 (1), 33-42.
- Demir, Ş. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri*. (s.404). Ankara: Vize
- DSM-5[™]: Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). *DSM-5 Tanı ölçütleri başvuru elkitabı*. çev: Ertuğrul Köroğlu. Ankara: Boylam Psikiyatri Birliği Hekimler Yayın Birliği.
- Ergenekon, Y. (2012). Otizmli çocuklara videoyla model olma kullanılarak ev kazalarında basit ilkyardım becerilerinin öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2739-2766.
- Fidan, A. (2014). Tek denekli araştırmalar. E. Tekin-İftar (Ed.). *Uygulamalı Davranış Analizi*. (s.179). Ankara: Vize.
- Han, H.S. ve Kemple, K.M. (2006). Components of social competence and strategies of support: Considering what to teach and how. *Early Childhood Education Journal*, 34(3), 241-246. doi: 10.1007/s10643-006-0139-2
- Halisküçük, E. S. (2007). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere makarna pişirme becerisinin öğretiminde video modelin etkililiği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Hitchcock, C. H., Dowrick, P. W., & Prater, M. A. (2003). Video self modeling in school based settings. *Remedial and Special Education*, 56, 36-45.
- Holifield, C., Goodman, J., Hazelkorn, M., ve Heflin, J. (2010). Using Self-Monitoring to Increase Attending to Task and Academic Accuracy in Children With Autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities* 25(4), 230-238. doi:10.1177/1088357610380137

- Kagohara, D.M., Achmad, D., Meer, L., Lancioni, G.E., O'Reilly, M.F., Lang, R., Marschik, P.B., Sutherland, D., Ramdoss, S., Green, V. A., & Sigafos, J. (2013). Teaching Two Students with Asperger Syndrome to Greet Adults Using Social Stories™ and Video Modelin. *J Dev Phys Disabil* 25, 241–251. doi:10.1007/s10882-012-9300-6.
- Kellems, R. O. ve Morningstar, M. E. (2012) Using Video Modeling Delivered Through iPods to Teach Vocational Tasks to Young Adults With Autism Spectrum Disorders. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals* 35(3) 155–167. doi: 10.1177/0885728812443082
- Kellems, R. O., Mourra, K., Morgan, R. L., Riesen, T. , Glasgow, M. Ve Huddleston, R. (2016) Video Modeling and Prompting in Practice: Teaching Cooking Skills. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 39(3) 185–190 doi: 10.1177/2165143416651718
- Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri*. (s.17). Ankara: Vize.
- Kim, S (2016). Use of video modeling to teach developmentally appropriate play with Korean American children with autism. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 41(3), 158–172. doi: 10.1177/1540796916658015
- Maione, L., & Mirenda, P. (2006). Effects of video modeling and video feedback on peer-directed social language skills of a child with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8 (2), 106–118
- Mechling, L. C., Ayres, K.M., Foster, A.L. and Bryant, K.J. (2013). Comparing the effects of commercially available and custom-made video prompting for teaching cooking skills to high school students with autism. *Remedial and Special Education* 34(6) 371–383. doi: 10.1177/0741932513494856
- Mercer, D.C. & Mercer, A.R. (2005). Teaching Students With Learning Problems. (7. Basım). Pearson Ed. Ltd. Merrill Prentice, Hall
- Morgan, R.L. Ve Salzberg, C. L. (1992). Effects Of Video-Assisted Training on Employment-Related Social Skills Of Adults with Severe Mental Retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 25, 365–383. doi:10.1901/jaba.1992.25-365.
- Murzynski, N. T., & Bourret, J. C. (2007). Combining video modeling and least-to-most prompting for establishing response chains. *Behavioral Interventions*, 22, 147-152. doi:10.1002/bin.224

- Nikopoulos, C., & Keenan, M. (2007). Using video modeling to teach complex social sequences to children with autism. *Journal of Autism Developmental Disorder*, 37, 678-693. doi:10.1007/s10803-006-0195-x.
- Odluyurt, S. (2013). Kaynaştırmaya devam eden otistik özellikler gösteren çocuklara kurallı oyun öğretiminde akranları tarafından doğrudan model olma ve videoyla model olma öğretiminin etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 13(1), 523-540.
- Öncül, N. ve Özkan Yücesoy, Ş. (2010)Orta ve ileri düzeyde zihin yetersizliği olan yetişkinlere videoyla model olma kullanılarak günlük yaşam becerilerinin öğretilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), 143–156.
- Palechka, G., & MacDonald, R. (2010). A Comparison of the Acquisition of Play Skills Using Instructor-Created Video Models and Commercially Available Videos. *Education and Treatment of Children*, 33(3), 457–474.
- Pierce, K.L. & Schreibman, L. (1994). Teaching Daily living skills to children with autism in unsupervised settings through pictorial self-management. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 27(3): 471–481. doi: 10.1901/jaba.1994.27-47.
- Plavnick, J. B. (2010). A practical strategy for teaching a child with autism to attend to and imitate a portable video model. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*. 37(4), 263-270.
- Rayner, C. (2011). Teaching students with autism to tie a shoe lace knot using video prompting and backward chaining. *Developmental Neuro rehabilitation*, 14(6), 339–347.
- Sancho, K., Sidener, T. M., & Reeve S.A. (2010). Two variations of video modeling interventions for teaching play skills to children with autism. *Education And Treatment of Children*, 33(3), 421–442.
- Sani Bozkurt, S. (2011). Otizmi çocuklara rol oyun becerilerinin öğretiminde akran ve yetişkin modelin kullanıldığı video modelin etkililiği ve verimliliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Schreibman, L., Whalen, C., & Stahmer, A. C. (2000). The use of video priming to reduce disruptive transition behavior in children with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 2, 3-11.
- Sorias, O. (1986). Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*, 5(20), 24-29.
- Stasolla, F., Perilli, V., ve Damiani, R. (2014). Self monitoring to promote on task behavior by two high functioning boys with autism spectrum disorders

- and symptoms of ADHD. *Research in Autism Spectrum Disorders* 8, 472–479.
- Sucuoğlu, B. (2012). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Değerlendirilmesi. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimi*.(s.69). Ankara: Vize.
- Tekin-İftar, E. ve Kutlu, M. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların aileleri: aileleri anlama ve işbirliği kurma .E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimi*.(s.545). Ankara: Vize.
- Tekin-İftar, E.(2012).Çoklu yoklama modelleri. E. Tekin-İftar (Ed.). *Eğitim ve Davranış Bilimlerinde Tek Denekli Araştırmalar*. Ankara: Vize.
- Üstüner Top, F.(2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel araştırma. *Çocuk Dergisi* 9(1):34-42.
- Vuran, S. ve Olçay-Gül, S. (2010).Sosyal yeterliğin geliştirilmesinde kullanılan yöntemler. S. Vuran (Ed.). *Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi: Sosyal Beceri Yetersizliği Gösteren Çocuklar İçin (Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin)*. Ankara: Vize.
- Weiss, M. J., ve Harris, S. L. (2001).Teaching Social Skills to People with Autism. *Behav. Modif.* 25, 785-802 doi: 10.1177/0145445501255007.
- Wert B, Neisworth J. (2003). Effects of video self modeling on spontaneous requesting in children with autism. *Journal of positive behavior interventions*. 5, 30–34.
- Westwood, P. (1993). Common sense methods for children with special needs strategies for the regular classroom. London.
- Wilson, K. P. (2012). Incorporatingvideo modelinginto a school-based intervention for students with autism spectrum disorders. *Language, Speech, And Hearing Services in Schools*. 44, 105–117. doi: 10.1044/0161-1461(2012/11-0098).
- Yavuz, M. (2016) . Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Ev İçi Becerilerin Öğretiminde Videoyla Model Olma ile Videoyla İpucu Yöntemlerinin Etkililiđinin ve Verimliliklerinin Karşılaştırılması. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.